Henriikka Leppo/Valtioneuvoston EU-asioiden osasto Asiantuntijalausunto

Lakivaliokunta 16.10.2019

# Komission tiedonanto oikeusvaltioperiaatteen lujittamisesta (EJ 17/2019 vp)

Komissio antoi 17.7.2019 tiedonannon ”**Oikeusvaltioperiaatteen lujittaminen unionissa – Toimintasuunnitelma**” (COM(2019) 343 final). Tiedonanto on jatkoa komission 3.4.2019 antamalle tiedonannolle ”Oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen lujittaminen unionissa – Tilannekatsaus ja mahdolliset jatkotoimet” (COM(2019) 163 final).

Tiedonannon alussa tuodaan esiin **oikeusvaltioperiaatteen perustavalaatuisuus** ja sen noudattamiseen liittyvä kasvava huoli, joka ilmenee mm. komission ensimmäiseen tiedonantoon annetuista kontribuutioista. Tuore Eurobarometri kertoo, että 89 % kansalaisista pitää tärkeänä, että jäsenvaltiot noudattavat oikeusvaltioperiaatetta.

Komissio ilmoittaa esittävänsä tiedonannossaan joukon **konkreettisia toimia**, jotka olisi toteutettava lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä. Toiminnan tavoitteena ei saa olla seuraamusten määrääminen vaan oikeusvaltiota suojelevan ratkaisun löytäminen yhteistyön ja keskinäisen tuen avulla – sulkematta kuitenkaan pois mahdollisuutta määrätä viimeisenä keinona tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia seuraamuksia. Toimet jakautuvat kolmeen osioon, joista ensimmäinen koskee tiedon lisäämistä ja yhteisen oikeusvaltiokulttuurin luomista, toinen ennaltaehkäisevää toimintaa ja kolmas reagointia EU:n tasolla kansallisten mekanismien pettäessä.

### *1) Tiedon lisäämisen edistäminen ja yhteisen oikeusvaltiokulttuurin luominen*

- Komissio tehostaa yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan, yliopistomaailman, Euroopan neuvoston, ETYJ:n, OECD:n ja eurooppalaisten oikeudellisten verkostojen kanssa.
- Komissio luo uuden tiedostusstrategian oikeusvaltioperiaatteesta.
- Euroopan parlamentti ja kansalliset parlamentit, neuvosto ja jäsenvaltiot sekä kansalaisyhteiskunnan kutsutaan pohtimaan tahoillaan, miten tietoisuutta oikeusvaltioperiaatteesta voitaisiin edistää.

### *2) Ennalta ehkäisevä toiminta*

- Keskeisin asia tässä osiossa ja samalla koko tiedonannossa on uusi oikeusvaltioperiaatetta koskeva tarkastelukierros (*Rule of Review Cycle)*, jonka puitteissa monitoroidaan oikeusvaltiotilannetta kaikissa jäsenmaissa.
- Komissio alkaa osana tarkastelukierrosta julkaista vuosiraporttia, jossa on kooste tärkeimmistä tapahtumista oikeusvaltioperiaatteeseen liittyen (sekä hyvät että huonot) jäsenvaltioissa ja EU:n tasolla, ml. EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntö, oikeusalan tulostaulu sekä eurooppalainen ohjausjakso.
- Raporttia laatiessaan komissio tulee käyttämään myös muiden luotettavien toimijoiden laatimia lähteitä (Euroopan neuvosto, OECD, ETYJ, EU:n perusoikeusvirasto jne.).
- Tämä raportti muodostaisi Suomen suunnitelmien mukaan jatkossa neuvoston oikeusvaltiodialogin pohjan, mihin mahdollisuuteen viitataan myös tiedonannossa.
- Jäsenvaltioiden välisen vuoropuhelun edistämiseksi luodaan kansallisten oikeusvaltioyhteyspisteiden verkosto, joka toimisi keskustelufoorumina horisontaaliselle keskustelulle sekä tiedon ja parhaiden käytäntöjen vaihtamiselle.
- Komissio kutsuu myös Euroopan tason poliittiset puolueet kiinnittämään asiaan huomiota.

### *3) Reagointi ja toiminta kansallisten mekanismien pettäessä*

- Toimielinten tulisi tehostaa yhteistyötään liittyen EU-sopimuksen 7 artiklaan (jota sovelletaan, kun on selvä vaara, että jäsenvaltio rikkoo vakavalla tavalla unionin arvoja).
- Komissio omaksuu strategisemman lähestymistavan oikeusvaltioperiaatteeseen liittyviin rikkomusmenettelyihin.

Valtioneuvoston kannan mukaan

- Suomi pitää hyvänä, että komissio on käynnistänyt oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen lujittamista koskevan työn. Suomi tukee komission tavoitetta edistää ennen kaikkea ennaltaehkäiseviä toimia.
- Oikeusvaltioperiaatetta koskeva vuosittainen tarkastelukierros ja siihen liittyvä vuosikertomus ovat merkittävä uudistus, joka mahdollistaa oikeusvaltioperiaatteen lujittamista koskevan työn tehostamisen. Suomi katsoo, että neuvostossa olisi hyödynnettävä komission oikeusvaltioperiaatetta koskevaa tarkastelukierrosta ja vuosikertomusta.
- On tärkeää, että EU:n toiminta oikeusvaltioperiaateasioissa on tehokasta ja johdonmukaista, ja että kaikkia jäsenvaltioita kohdellaan puolueettomasti ja yhdenmukaisesti.
- Erilaisia oikeusvaltio-ongelmiin puuttumisen mahdollistavia välineitä ei nähdä vaihtoehtoisina vaan toisiaan täydentävinä, ja että niitä sovelletaan myös samanaikaisesti silloin, kun sitä pidetään perusteltuna ja tarkoituksenmukaisena.
- Suomi tukee komission aikomusta lisätä ja vahvistaa yhteistyötä Euroopan neuvoston sekä muiden kansainvälisten järjestöjen, kuten ETYJ:n sekä OECD:n kanssa oikeusvaltioperiaatetta koskevissa asioissa.